

ואם הוציא שם רע, אין צריך למחול לו (חיי אדם)

בקשת מחילה מחבירו

פתחא דסוגיא

לכן יראה לתקן הכל מה שעויות בין מה שבין אדם למקום, וכל שכן שבין אדם לחבירו מן הגול ואונאה וכל דבר הנוגע בממון ואונאת דברים, כי עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, ולכן אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו. ואם אינו מתפייס בפעם א', יחזור וילך פעם ב' ג', ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר. וכל פעם יקח עמו ג' אנשים. ואם אינו מתפייס בג' פעמים, אינו זקוק לו אלא אם כן רצה לעשות לפנים משורת הדין, אלא יעמיד י' בני אדם ויאמר בפניהם שכבר בקש ממנו מחילה. וכשבקש ממנו זה כדן וזה אינו מוחל לו, נקרא חוטא ואכזרי, שאין זה ממידת ישראל אלא ממדת עשו, שעליו נאמר ועברתו שמרה נצח ומכל מקום אם זה מכין לטובה כדי שלא ירגיל בכך, מותר. ואם הוציא שם רע, אין צריך למחול לו (חיי אדם הלכות שבת ומועדים כלל קמז).

ביאורא דתלמודא

אין נמחל לו - צער שדואג על בשות (תו"ט). **ועתה השב אשת -** ויתפלל בעדך. וממילא שיפייסנו כדי שיתפלל. כי מי פתי יסור הנה לבקש מאדם שיתפלל עליו שלא יומת על חטאו אשר חטא כנגד זה האדם עצמו ולא יפייסנו תחלה (תו"ט). **כל אלו שאמרו -** סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן (רש"י). **אבל צערו -** דצערא דגופא לא קא מחיל משום אגר ממונא (שיטמ"ק). **ויתפלל בעדך -** אף על פי שנתן אבימלך לאברהם אלף כסף וצאן ובקר אף על פי כן לא נתרפא עד שהתפלל אברהם בעדו (ראב"ד). **עבירות שבין אדם לחבירו -** שהזיק גופו או ממונו או כבודו (תפא"י). **אין יום הכפורים מכפר -** מדכתיב לפני ה' דוקא (תפא"י). **בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך -** בשביל זה, לערבו בממון, או אם נוקשת באמרי פיך שהקנטו בדברים, עשה זאת והנצל, כי באת בכף רעך על עסקי ממון (רש"י). **לך התרפס ורהב רעך -** [התרפס] יד ופרע לו, ועל מוקש אמרי פיך, אם הקנטו רהב רעך, הרבה רעים לבקש הימנו מחילה, רעך בתרא דקרא מלא כתיב, לפי שהוא לשון רבים (רש"י). **בשלת שורות של שלשה בני אדם -** שלש פעמים יפייסוהו בשלשה אנשים בכל פעם, שנאמר ישור, ושורר ואין שורה פחותה משלשה בני אדם (רש"י). הטעם בזה דיותר מתפייס האדם בג' פעמים בכל פעם בג' אנשים משיתפייס האדם בפעם אחת גם על ידי ט' אנשים (מהרש"א). **חטאתי וישור העויתי ולא שוה לי -** [חטאתי] הרי פעם אחת, וישור העויתי הרי שתיים, ולא שוה לי הרי שלשה.

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (בבא קמא פ"ח מ"ז) גבי גזלן שהשיב הגזילה שעדיין צריך לרצות חבירו:

אף על פי שהוא נותן לו, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר ועתה השב אשת וגו'. ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו'.

וכן אמרו חכמינו (בבא קמא צב.) גבי המבייש חבירו:

תנו רבנן כל אלו שאמרו דמי בושתו, אבל צערו אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו, שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך.

עוד אמרו רבותינו (יומא פ"ח מ"ט) בענין הריצוי:

את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו.

וכן דרשו ז"ל (יומא פז.) גבי המקניט חבירו:

אמר רבי יצחק כל המקניט את חבירו, אפילו בדברים צריך לפייסו, שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך. עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך. אם ממון יש בידך התר לו פסת יד, ואם לאו הרבה עליו ריעים. אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם, שנאמר ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישור העויתי ולא שוה לי.

אור תורה

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ותייה ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך. (בראשית כז)

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. (ויקרא טו)

המזיק ממון חבירו מיד ששילם לו נתכפר לו (שו"ע הרב)

מראי מקומות

- א. בבא קמא פ"ח מ"ז
- ב. בבא קמא עב.
- ג. יומא פ"ח מ"ט
- ד. יומא פו.
- ה. צוואה מחיים אות ט"ז
- ו. ברכי יוסף סימן תר"ו סק"א
- ז. יומא פו.
- ח. רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ט
- ט. שר"ע א"ח סימן תר"ז ס"א
- י. ביאור הלכה שם ר"ה יחזור
- יא. משנה ברורה שם סק"ה
- יב. תנחומא וירא סימן ל
- יג. כף החיים פרשת יתרו אות כ"ד
- יד. משנה ברורה סימן תר"ו סק"ב
- טו. חיי אדם כלל קמ"ד
- טז. משנה ברורה סימן תר"ז סק"ג
- יז. פרי מגדים שם סק"א
- יח. ב"ח א"ח סימן תר"ז
- יט. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"ט
- כ. רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ט
- כא. שר"ע הרב חרמ הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם ה"ז

האידנא אליבא דשמעתא

וידוי לאחר הפיוס

כתב בחיי אדם (כלל קמ"ד) שעוונות שהתודה עליהם ביום הכיפורים שעבר ולא שינה בהם, אף על פי כן החוזר ומתודה עליהם הרי זה משובח. ובמשנה ברורה (א"ח סימן תר"ז סק"ג) כתב שאחר בקשת המחילה מחבירו אין צריך להתודות שנית, וז"ל: 'אף בין אדם לחבירו, גנב וגזל וכדומה, אף על פי שמחל לו והשיב את הגזילה, מכל מקום מתודה ביום הכיפורים לעולם, דמכל מקום בין אדם למקום חטא. אבל אם הקניט חבירו בדברים, או עני המהפך בחררה, יש לומר כי האי גוונא כיון שביקש מחילה מחבירו והתודה ביום הכיפורים האחד, אין צריך להתודות ביום הכיפורים בשנית'. ובפרי מגדים (שם סק"א) כתב לחלק בין המקניט חבירו בדברים לבין מי שגזל את חבירו, וז"ל: 'משמע אף בין אדם לחבירו גזל וגניבה נמי, אף על פי שמחל לו חבירו והשיב הגזילה, אפילו הכי מתודה ביום הכיפורים לעולם, דמכל מקום גם בין אדם למקום חטא. אבל הקניט חבירו בדברים, או עני המהפך בחררה וכדומה, יש לומר כהאי גוונא כיון שבקש מחילה מחבירו והתודה ביום הכיפורים אחד אין צריך להתודות ביום הכפורים שנית, או אפשר אף ביום הכיפורים אחד אין צריך, וצ"ע'.

לפרט את החטא

כתב הב"ח (א"ח סימן תר"ו) דצריך לפרש החטא בעת בקשת המחילה, וז"ל: 'מצאתי המבקש מחילה שפשע כנגדו צריך לפרש בשעת המחילה אותה פשיעה, דרשות מהר"ש. וכן עיקר דלמאי דכתבינן לקמן בסימן תר"ז דצריך לפרט החטא בוידויו לפני המקום הוא הדין נמי בוידויו לפני חבירו דבהא אין לחלק בין עבירות שבינו לבין המקום לבינו ובין חבירו'. ע"כ. וכן כתב להלכה במשנה ברורה (א"ח סימן תר"ו סק"ב), ובאליה רבה שם כתב לחלק היכא דחבירו יתבייש מפירוט החטא, דאין לו לפרט.

עומקא דסוגיא

ב. עיין בדברי הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"ט) שכתב דהמזיק ממון חבירו כיון ששילם לו נתכפר לו, ועיין בדברי הלחם משנה שם שהקשה שהרי בהלכות תשובה (פ"ב ה"ט) כתב שאינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו. ועיין בדבריו מה שחילק בין גזלן דחמירא למוזיק. ועיין בשו"ע הרב (ח"מ הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם ה"ז) שכתב שאף החובל בחבירו שלא בכוונה אין מתכפר לו עד שישקש ממנו וימחול לו על צערו. אבל המזיק ממון חבירו מיד ששילם לו נתכפר לו ואינו צריך לבקש למחול לו.

סדר הפיוס

אמרו ז"ל (יומא פו.) דהמפייס את חבירו מביא לו ג' שורות של ג' בני אדם ומפייסו, עוד אמרו שם דהמפייס לא יפייס יותר מג' פעמים. ולא ידענא אם צריך לעשות כסדר הזה ג' פעמים. והנה הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ט) כתב שפעם ראשונה יפייס לבד ולאחר מכן יוסיף עוד ג' פעמים כסדר הזה, אמנם בשו"ע (א"ח סימן תר"ו ס"א) כתב דאין לו לילך פעם ראשונה לבד, אלא שבכל פעם מג' הפעמים יעשה לו כסדר הזה דג' שורות, ועיין בביאור הלכה (שם ד"ה יחזור) שכתב דמשמע מהגמרא כדברי הרמב"ם. עוד אמרו ז"ל שם דאין לו לפייס יותר מג' פעמים, וכן כתב הרמב"ם שם דאם אינו מתרצה לו הרי הוא החוטא, וכן כתב בשו"ע דאינו זקוק לו. אמנם במשנ"ב (שם סק"ה) כתב דאם רצה לפייסו יותר רשאי אם אין שם בזיון התורה.

אופן שליחת הפיוס

אמרו ז"ל (תנחומא וירא סימן ל) שענין הכפרה בריצוי חבירו, הוא על ידי השפלת עצמו, וז"ל: 'יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה אחת, ויאמר לפניהם אחי קטטה היה ביני ובין פלוני זה, והלכתי לרצותו ולא קיבל, מיד הקדוש ברוך הוא רואה שהשפיל עצמו לפניו, והוא מרחם עליו, שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי, מה כתיב שם פדה נפשו מעבוד בשחת, וכתוב ומודה ועוזב ירוחם'. ע"כ. ומכאן משמע דטעם הדבר הוא השפלת עצמו, ובעיני הכי מכל מקום, ולא יהא די שליחת שליח. אמנם בכף החיים (פרשת יתרו אות כ"ד) כתב דמדברי הלבוש משמע שהטעם הוא כדי שלא יחשדוהו, ולכן במקום שאין לחשוש מפני החשש יתכן ויוכל להעשות הפיוס על ידי שליח. ובמשנה ברורה (א"ח סימן תר"ז סק"ב) כתב דנכון שילך בעצמו אליו ולא ישלח תחילה אמצעי שירצה לקבל פיוסים, ואם קשה עליו לילך בעצמו תחילה, או שיודע שיותר קרוב הפיוס על ידי איש אמצעי שיתווך ביניהם, יכול לעשות על ידי אמצעי.

א. עיין בפירוש הרי"ף על עין יעקב בסוגיא דיומא שכתב שלדעת רבי אלעזר בן עזריה אם לא פייס את חבירו גם העבירות שבין אדם למקום אין יום הכפורים מכפר, ולדעת ר' עקיבא אפילו לא ירצה האדם את חבירו, בעבירות שבינו לבין חבירו, אין טהרתו תלויה בכך, כי טהרתם של ישראל תלויה בהקדוש ברוך הוא, ועיין בספר צוואה מחיים (אות ט"ז) שביאר שכיון שמקשה ערפו שלא לפייס את חבירו, נגד מצות התורה שחייבתו בכך, הרי הוא כבועט בתורת ה', ומה תשובה היא זו לשוב דוקא מעבירות שבינו לבין המקום. אמנם בברכי יוסף (ברכי יוסף סימן תר"ו סק"א) חלק על דבריהם וכתב דלא ניחא ליה למרייהו בהכי.